

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Факультет спеціальної та інклюзивної освіти

“Затверджено”

На засіданні Приймальної комісії
УДУ імені Михайла Драгоманова
протокол № від «___» _____ 2023р.
Голова Приймальної комісії
_____ Андрущенко В. П.

“Рекомендовано”

Вченою радою факультету
протокол №2 від «11» квітня 2023 р.
Голова Вченої ради

_____/_____
підпис

ПБ

Програма вступного фахового випробування

для громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, при

вступі на навчання для здобуття ступеня магістра

на базі здобутого ступеня бакалавра/магістра/освітньо-кваліфікаційного рівня

спеціаліста

галузь знань _____ 01 Освіта/Педагогіка
(шифр, назва)

спеціальність _____ 016.02 Спеціальна освіта

освітні програми Психокорекційна педагогіка з ортопедагогікою.

Реабілітаційна педагогіка.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПІВБЕСІДИ)

У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) наголошується на необхідності розвитку і самореалізації особистості як головної умови навчання, виховання, адаптації, інтеграції та соціалізації підростаючого покоління у суспільстві.

На засадах демократизації освітньої політики та реформування системи інституційного навчально-виховного середовища, необхідно активізувати пошуки педагогічних засобів корекції дітей з інтелектуальними порушеннями з використанням інтерактивних методів корекційно – виховної роботи та сучасних технологій виховного процесу.

У зв'язку з цим роль корекційно-виховної діяльності в умовах спеціальних загальноосвітніх закладів потребує нового її усвідомлення, як у контексті формування загальнолюдських і національних цінностей учнів з інтелектуальними порушеннями, так і в контексті щодо створення ефективних умов для їх виховання та саморозвитку.

Сучасна підготовка фахівця – корекційного педагога вимагає гуманістичної спрямованості змісту освіти, формування високих моральних цінностей, створення відповідних умов для оволодіння майбутнім педагогом загальною та спеціальною методикою позаурочно-виховної роботи, методикою організації індивідуальних і групових форм корекційно-виховної роботи для конструювання виховного процесу в умовах спеціальних загальноосвітніх закладів у взаємодії з сімейним вихованням.

Майбутній фахівець у своїй діяльності повинен виходити зі значущості професії вихователя спеціальних загальноосвітніх закладів, з сучасних вимог до трудового виховання, інтеграції та соціалізації в суспільному оточенні дітей з інтелектуальними порушеннями. Професійно-педагогічна підготовленість включає: формування високих, моральних якостей; організаційних і мобілізаційних здібностей; професійної працездатності, допитливості, здібності до творчої діяльності, професійного оволодіння уміннями та

навичками планування виховних заходів, суспільно - корисної діяльності, роботи з батьками вихованця.

Програму фахового вступного випробування зі спеціальності 016.02 Спеціальна освіта розроблено на основі навчальної програми з дисципліни «Основи теорії і методики виховної роботи» відповідно до навчального плану освітнього рівня «Бакалавр».

Мета фахового вступного випробування – перевірка рівня теоретичної та практичної підготовки абітурієнтів на базі здобутого ступеня бакалавра, магістра, освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста.

Абітурієнт повинен знати:

- основи психолого-педагогічних, медичних, медико-біологічних, загальноосвітніх і соціальних дисциплін, шляхи їх впровадження у корекційно-виховний процес спеціальних загальноосвітніх закладів;

- загальні та спеціальні методики корекційно-виховного процесу, соціально-трудової адаптації учнів з інтелектуальними порушеннями;

- психофізіологічні особливості учнів, основи комплексного підходу до організації та проведення виховних заходів, вивчення особистості та її корекції;

- сучасні психолого-педагогічні методи та принципи вивчення індивідуальних, психофізичних властивостей особистості учня, його нервової системи, придатності до тієї чи іншої майбутньої професії;

- особливості організації трудової підготовки учнів, шляхи реалізації принципів трудового виховання, наукові основи сучасного виробництва і технологій, вимоги до сучасного обладнання, застосування різних пристроїв, засобів їх використання, здійснення профорієнтаційної роботи до вибору сучасних професій.

Абітурієнт повинен уміти:

- реалізовувати свої знання у виховному процесі спеціальних загальноосвітніх закладів з врахуванням індивідуальних і психофізичних можливостей дітей з інтелектуальними порушеннями, прищеплювати навички до самостійного виконання поставлених завдань, здійснювати індивідуальний і

диференційований підхід у процесі виховання дітей спеціальних загальноосвітніх закладів;

- володіти прийомами активізації уваги учнів, реалізовувати вимоги охоронного режиму, знімати втому та забезпечувати працездатність;

- уміти професійно організовувати, планувати, вести корекційно-виховний процес, формувати відповідні трудові навички та уміння працювати, ознайомлювати дітей з сучасними виробничими професіями, оцінювати трудові завдання учнів, здійснювати профілактику травматизму;

- використовувати різнобічні методи і форми виховання, диференціювати їх, вибирати оптимальні умови їх виконання, сприяти розвитку технічної творчості учнів, організовувати позаурочну роботу, раціонально використовувати різного роду матеріали, наочні посібники, обчислювальну техніку, самостійно виготовляти наочні посібники, індивідуальні картки-завдання з урахуванням індивідуальних можливостей учнів, проводити профорієнтаційну роботу, застосовувати найбільш ефективні науково обґрунтовані методи діагностики, прогнозувати виховні можливості учнів з інтелектуальними порушеннями;

- майстерно володіти вміннями та навичками корекційно-виховного процесу, планувати послідовність його впровадження, встановлювати різнобічні взаємозалежності, використовувати сучасний педагогічний досвід у сфері корекції осіб з інтелектуальними порушеннями, орієнтуватись у його впровадженні, здійснювати методичну та науково-дослідну роботу.

Програма визначає перелік тем, список основної і додаткової літератури, критерії оцінювання знань абітурієнтів під час вступу на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка та ортопедагогіка.

Вступне випробування проходитиме як очній та/або в дистанційній формі. Випробування складається з теоретичної та практичної складових. Теоретична складова передбачає відповідь абітурієнта на теоретичні запитання, серед запропонованих питань, із корекційної педагогіки, спеціальної психології, теорії і методики виховної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями, розладами аутистичного спектра та дітьми з порушенням функцій опорно-

рухового апарату, що відповідає даній програмі. Практична складова передбачає виконання абітурієнтом одного завдання практичного характеру. Виконання такого завдання передбачає перевірку у студентів: здатності застосовувати знання у практичних професійних ситуаціях; професійних умінь щодо здійснення практичної діяльності: консультаційної, діагностичної; здатності оцінювати межі власної фахової компетентності; знання та уміння щодо розробки та впровадження методів корекційно-виховної допомоги дітям у спеціальних закладах та в закладах з інклюзивною формою навчання.

За потребою абітурієнта, вступне випробування може проходити у дистанційній формі на платформі Google Meet.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ АБІТУРІЄНТА НА ВСТУПНОМУ ФАХОВОМУ ВИПРОБУВАННІ (ТІЛЬКИ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ)

<i>За шкалою університету</i>	<i>Визначення</i>	<i>Характеристика відповідей абітурієнта</i>
0-99 бали	Низький	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, тому його відповідь не має безпосереднього відношення до поставленого питання. Наявна повна відсутність уміння міркувати.
100-139 балів	Задовільний	Відповіді на питання білету носять фрагментарний характер, характеризуються відтворенням знань на рівні запам'ятовування. Абітурієнт поверхово володіє умінням міркувати, його відповіді супроводжуються другорядними міркуваннями, які інколи не мають безпосереднього відношення до змісту запитання.
140-169 балів	Достатній	У відповідях на питання білету допускаються деякі неточності або помилки непринципового характеру. Абітурієнт демонструє розуміння навчального матеріалу на рівні аналізу властивостей. Помітне прагнення абітурієнта логічно розмірковувати при відповіді на питання білета.
170-200 балів	Високий	Абітурієнт дає повну і розгорнуту відповідь на питання білету. Його відповіді свідчать про розуміння навчального матеріалу на рівні аналізу закономірностей, характеризуються логічністю і послідовністю суджень, без включення випадкових і випадання істотних з них.

Якщо абітурієнт під час вступного випробування з конкурсного предмету набрав від 0-99 балів, то дана кількість балів вважається не достатньою для допуску в участі у конкурсному відборі до УДУ імені Михайла Драгоманова.

Оцінювання рівня знань абітурієнтів проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань абітурієнта виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей абітурієнтів. Бали (оцінки) вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії усім абітурієнтам, хто приймав участь у випробуванні після закінчення іспиту.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

3.1. Загальні основи виховної роботи у спеціальних загальноосвітніх закладах.

3.1.1. Актуальні проблеми виховання дітей з інтелектуальними порушеннями:

- виховання підростаючого покоління, його особливості в сучасних умовах;
- структура процесу виховання;
- закономірності процесу виховання;
- специфіка виховного процесу;
- етапи процесу виховання.

3.1.2. Сучасні виховні системи та технології:

- виховна система спеціальної установи освіти;
- характерні риси виховної системи;
- компоненти виховної системи;
- планування роботи вихователя.

3.1.3. Система закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями в Україні:

- принципи побудови системи спеціальних закладів;
- диференційована система спеціальних закладів;
- спеціальна загальноосвітня школа, як основний тип закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями;
- місце в системі спеціальних закладів навчально-реабілітаційних центрів, інклюзивно-ресурсних центрів, спеціальних та інклюзивних класів.

3.1.4. Організація корекційно-виховної роботи у спеціальному дошкільному закладі:

- роль дошкільного виховання в процесі формування особистості дитини з інтелектуальними порушеннями;
- організація роботи спеціального дошкільного закладу для дітей з інтелектуальними порушеннями;
- наступність у корекційно-виховній роботі спеціального дошкільного закладу та школи;
- особливості проведення профорієнтаційної роботи.

3.1.5. Зміст виховного процесу:

- трудове виховання;
- моральне виховання;
- оздоровлення та фізичне виховання;
- статеве виховання;
- патріотичне виховання;
- естетичне виховання;
- екологічне виховання;
- національне виховання.

3.1.6. Позакласна робота у спеціальній загальноосвітній школі:

- завдання позакласної роботи;
- форми організації позакласної корекційно-виховної роботи (масові, групові, індивідуальні);
- особливості гурткової роботи;
- вимоги до організації самопідготовки;
- типи домашніх завдань;
- структура самопідготовки та форми її організації;
- режим дня та вимоги до його дотримання;
- бесіда та її значення для загального розвитку дитини;
- особливості ігрової діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями;
- екскурсії та вимоги до її проведення;

- позакласне читання в позаурочний час;
- особливості проведення свят.

3.1.7. Принципи та основні методи корекційно – виховної роботи в спеціальних загальноосвітніх закладах:

- принцип комплексного підходу;
- принцип гуманізації виховання;
- принцип зв'язку виховання з життям;
- принцип урахування психофізичних особливостей і можливостей дитини з інтелектуальними порушеннями;
- принцип доступності;
- принцип виховання у праці;
- принцип виховання в колективі;
- принцип єдності вимог до виховання;
- принцип демократизації виховання;
- принцип національного виховання;
- принцип спілкування у корекційно-виховній діяльності;
- принцип систематичності, послідовності та безперервності виховання;
- принцип цілісного підходу до виховання;
- методи виховання: формування моральних знань (розповідь, пояснення, переконання, бесіда); формування досвіду суспільних стосунків і навичок моральної поведінки (вправи, привчання, рольова гра і доручення), формування пізнавальної активності (розповідь, пояснення, бесіда), організація діяльності, формування поведінки (вправи, доручення);
- методи стимулювання (змагання, заохочення, покарання).

3.1.8. Духовність у вихованні дитини з інтелектуальними порушеннями:

- взаємозв'язок духовної та релігійної культури;
- визначення духовності;
- постійне духовне збагачення і зростання дитини в процесі її виховання і самовиховання.

3.1.9. Особистість і колектив:

- роль колективу у вихованні учнів з інтелектуальними порушеннями;
- методи виховання колективу у спеціальній загальноосвітній школі.

3.1.10. Взаємодія школи та сім'ї у вихованні дитини з інтелектуальними порушеннями:

- соціально - педагогічне значення співпраці батьків і педагогів у процесі виховання дітей;
- модель педагогічної взаємодії вихователів і батьків;
- форми співробітництва батьків і педагогів.

4. Для пільгових категорій осіб, яким надано право складати вступні випробування (особи, що потребують особливих умов складання випробувань) в УДУ імені Михайла Драгоманова за рішенням Приймальної комісії створюються особливі умови для проходження вступних випробувань.

5. СТРУКТУРА БІЛЕТУ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА Факультет спеціальної та інклюзивної освіти

Ступінь : бакалавр

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта.

Освітня програма: Психокорекційна педагогіка з ортопедагогікою.

Реабілітаційна педагогіка

Вступне фахове випробування

На базі ступеня/ОКР: «Бакалавр», «Магістр», освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №1

1. Наступність у корекційно-виховній роботі спеціального дошкільного закладу та школи.
2. Розкрити особливості оздоровлення та загартування учнів з інтелектуальними порушеннями.
3. Скласти орієнтований план проведення екскурсії на природу учнів спеціальної загальноосвітньої школи.

Затверджено на засіданні Приймальної комісії УДУ імені Михайла Драгоманова протокол № _ від «_» _____ 2023 р.

Голова фахової комісії

Підпис

/ Шеремет Марія Купріянівна /

Прізвище, ім'я, по-батькові

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література:

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць. № 6(8). К.: Університет «Україна», 2009. С. 17–18.
2. Андреева М. О. Формування толерантності учнів початкової школи у інклюзивному навчальному закладі. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. 2013. Вип. 39(2). С. 36-41.
3. Бітов А. Л. Особлива дитина дослідження і досвід допомоги. Проблеми інтеграції та соціалізації. М.: Правда, 2000.
4. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех : [в 2-х кн. / Кн. 1.]. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
5. Висоцька А. М., Івашина І. І. Основні напрямки виховної роботи з формування спеціальної поведінки учнів допоміжних шкіл-інтернатів: методичний посібник. Черкаси: ЧОПОПП, 2003. 31 с.
6. Висоцька А. М., Лапін А. В. Програма для спеціальної школи : орієнтовна тематика виховних заходів (1-4 кл.). Дефектологія. 2011. № 2. С. 25-31.
7. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова. - К. : МП «Леся», 2011. – 528 с.
8. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / Під ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. К.: 2004. 152 с.
9. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / Під ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. К.: 2004. 152 с.
10. Єфімова С. М. Вивчення стану готовності педагога до інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Наук. записки Інституту психології АПН України ім. Г. С. Костюка. Вип. 26. К., 2005. С. 55–58.
11. Засенко В. В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українськочанадський досвід) = Modern trends in special education development (CanadaUkraine Experience): матер. міжнар. конф., 25–26 травня, Київ, 2004 р. [під ред. В. І. Бондаря, Р. Петришина]. К.: Наук. світ, 2004. С. 26–30.

12. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: навч.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
13. Кот М.З. Теорія і методика виховної роботи: навчальний посібник. – вид. третє: перероблене і доповнене. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – 312 с.
14. Ляшенко О. О. Теоретичні засади правового виховання дітей з вадами інтелектуального розвитку: сутність, структурна організація, динаміка формування. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. XVII в двох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. С. 136-143
15. Матвєєва М. П., Миронова С. П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський Державний університет, 2005. 164 с.
16. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник/ С. П. Миронова. – Кам'янець – Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – 312 с.
17. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: Навчальний посібник.- Кам'янець – Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2008. – 204 с.
18. Основи спеціальної дидактики / за ред. д-ра пед. наук., проф. І. Г. Єременка. –2-е вид., переробл. – К. : Рад. школа, 1986. – 200 с.
19. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Піктенко, О. М. Любарська та ін.; за ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2004. 256 с.
20. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : «А.С.К.», 2012. 308 с.
21. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник / авт.: О. Чеботарьова та ін.; за наук. ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної. Київ : ІСПП ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2019. 233 с.

22. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.
23. Пропедевтична основа формування готовності до навчання учнів допоміжної школи : метод. реком. / укл. І. Г. Єременко. – К. : ІЗИН, 1997. – 72 с.
24. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : [підручник для вищих закладів освіти] / Віктор Миколайович Синьов. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Ч. 1. – 238 с.
25. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : [підручник]. Навчання і виховання дітей. Ч. 2. / Віктор Миколайович Синьов. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009.– 224 с.
26. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини: підручник / В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна. – К. : Знання, 2008. – 359 с.
27. Синьов В. М. Розумова відсталість як педагогічна проблема : [навчальний посібник] / Віктор Миколайович Синьов. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. - 118 с.
28. Синьов В. М. Соціально-правовий захист дітей з вадами розумового розвитку : [навчальний посібник] / В. М. Синьов, Б. І. Андрусишин. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. - 176 с.
29. Синьов В. М., Шеремет М. К., Руденко Л. М., Шульженко Д. І. Освітньо-психологічна інтеграція школярів із психофізичними порушеннями в сучасних умовах України. Актуальні питання корекційної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка., 2016. Вип. 7. Т. 2. С. 323–344.
30. Тороп К. С., Рейда К. В. Освітньо-інтеграційні можливості розумово відсталих учнів: проблеми та перспективи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 32. Ч. 2. С. 175-181.
31. Трикоз С. В. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с.

32. Хохліна О. П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку. - К.: Пед. думка, 2000. – 286с.
33. Шеремет М. К. Підготовка корекційних педагогів у вищих навчальних закладах України. Збірник наукових праць Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2011. Вип. 17(1). С. 7–11.
34. Шульженко Д. І. Аутизм – не вирок / Діна Іванівна Шульженко. – Львів : Кальварія, 2010. – 224 с.
35. Шульженко Д. І. Корекційна роль педагога в сімейному вихованні розумово відсталих дітей / Діна Іванівна Шульженко // Питання догляду за особами з розумовою відсталістю в сучасній дефектології. – К. : « ДІА», 2007. – С. 7 – 28.
36. Шульженко Д. І. Рання педагогічна корекція. Розділ 6. // Попередження ранньої інституалізації дітей з синдромом Дауна віком до п'яти років : [методичні рекомендації для фахівців] / Д. І. Шульженко, О. Г. Бондаренко, О. Б. Куц. - К., 2002. – С. 96 – 119.

Додаткова література:

1. Гаврилов О.В., Глоба О.П., Липа В.О. Прикладна корекційна психопедагогіка. Навчальний посібник. / Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друк-Сервіс», 2014. – 591 с
2. Єфімова С. М. Вивчення стану готовності педагога до інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Наук. записки Інституту психології АПН України ім. Г. С. Костюка. Вип. 26. К., 2005. С. 55–58.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник для студ. вищ. пед. навч. закладів. – К. : Вища школа, 2004
4. Іноземцева С. В. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNiV/2008_21/11.html.
5. Машовець М.А. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку. – К., 2000. – 128с.

6. Островська К. О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом : монографія / Катерина Олексіївна Островська. – Львів : Навальківська М. Л. : Друкарня "Справи Кольпінга в Україні", 2019. – 519 с.
7. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології – Харків, 2002. – 128с.
8. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2011. № 1. С. 19.
9. Ханзерук Л.О. До проблеми удосконалення корекційно-виховної роботи з розумово відсталими учнями : Науковий часопис НДПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2011. Вип. 29. С. 196-200.
10. Чеботарьова О.В., Гладченко І.В. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу: навч. посібн.